

Dítě jako oběť

PhDr. Lenka Průšová, PhD.

Domov

- součást lidské přirozenosti
- kolektivní záležitost
- Ženy tíhnou k domovu více než muži (žena muže v domově udržuje)
- Ženy více drží tradice, na jejich vztahu k domovu záleží – ženský nezájmem o domov definitivně zaniká domov
- Domov chrání svobodu – chrání před nepřáteli
- Domov je cíl
- Domov je harmonie a sounáležitost
- Domov je lidská angažovanost
- **K založení rodiny člověk potřebuje domov**

Rodina

- Stres – neuropsychická zátěž (před zásadní změnou) fyziologický – negativní reakce, psychologický – negativní emoce.
- Vztahy k dítěti se vytváří ještě před narozením (očekávání, plány). Narození každého dítěte má vliv na všechny funkce rodiny. Pocity selhání, nevhodná reakce okolí, obavy z budoucnosti (ekonomická situace a sociální služby, velké cíle ve výchově).
- Individuální dispozice k citovému vztahu (odstrkování x protěžování = očekávání, tabu x legendy x tajemství = traumata, stud x vina x bolest = selhání x hrdost
- Odmítání a přijímání rizika = násilí
- Hledání pomoci – zpravidla si neumí o pomoc říci.
- Stupňující se příznaky jsou stupňující se zátěží, které přináší větší odpovědnost, komunikační bariéry se sociálním prostředím.

Rodičovství

- Vztahy určují jeho kvalitu
- Výchova – životní způsob rodičů
- Výchovné prostředky – přiměřené okolnostem
- Vyživovací povinnost není součástí rodičovské odpovědnosti

Životní podmínky

- Životní nároky + rozvoj osobnosti – zvnitřňování jedince s podmínkami existence (základ výchovy)
- Dezintegrace – situačně vyvolané faktory
- Destrukce – motivační struktura osobnosti (vztah k vyhroceným podmínkám), pohotovost psychodynamické odezvy na aktuální situaci, schopnost racionálně jednat a vyrovnat se s emocionální zátěží.
- Konkrétní životní podmínky:
  1. Modifikace – předchozí zažitá integrace
  2. Stimulace – psychický rozvoj
  3. Dezintegrace – cvik

ACE – adverzní dětská zkušenost

- Zkušenosti s těžkým dětstvím
- Zkušenosti z raného dětství mají vliv na vývoj mozku
- Organismus pro vývoj potřebuje určité prostředí
- Pokud očekávané prostředí není k dispozici, mozek se vyvíjí odlišně.

Geny - prostředí - čas

- Schopnosti potřebují čas k rozvoji
- Vlivem prostředí se mohou modifikovat (jednovaječná dvojčata vychovaná v různém prostředí)
- Genetická výbava „očekává“ prostředí, ve kterém se rozvíjí

Formování osobnosti dítěte

- Křivdy – naděje
- Strachy – práce
- Rodina – přátelé
- Výuka – společnost
- Média – kultura

Typologie osobnosti

- Kariéra – jaká činnost vyhovuje
- Řízení lidí – rozumí lidem, řídí hru, je poradcem
- Mezilidské vztahy
- Poradenství – chápe sám sebe a své slabé a silné stránky
- Zaměření osobnosti – usuzování + vnímání

Frustrace

- Jedinec nemůže dosáhnout uspokojení subjektivně důležité potřeby a to tehdy, když byl přesvědčen, že tomu tak bude.
- Ztráta naděje – prožitek zklamání, stimulace vyrovnávání nepříznivé bilance.
- Nic dobrého neočekávám a nic špatného mne nepřekvapí
- Omezení pozitivní reakce je obranným mechanismem
- Frustrace je častá zkušenost, může být žádoucí (učíme se z chyb)
- Frustrace z vnitřních vlivů – zábran je větší (zjištění, že nezvládám, nejsem hrdina...)

stres

- Stav nadměrného zatížení či ohrožení, nemusí mít vždy jen negativní význam (aktivizace, stimulace, rozvoj kompetencí)
- Vyhledávání stresu – endorfiny – závislost (rekordy)
- Adverzní zkušenost způsobuje dlouhodobý vysoký stres v raném období života

Stres

- Zdravý stres – zvládatelné situace
- Stres v rámci tolerance – výjimečné situace, s podporou zvládnutelné
- Toxický stres – intenzivní, opakující se, dlouhodobý - spojen s rodiči, opatrovateli, situace, které nemají řešení – bezmoc
- Nemusí se projevit okamžitě, ale během života – neschopnost zvládat stres, problémové chování, nezdravý životní styl, duševní onemocnění atd.

Kritická období

- V mozku se během života otevírají různé části „okna“, která jsou citlivá na určité podněty – tzv. citlivá období (jazyk – 2-3 roky)
- Pokud není podpora v citlivém období – není aktivována část mozku – funkce se nikdy nerozvine.
- Životní příběh – nepamatujeme si zpravidla sled událostí do 4 let, pamatujeme si emoce, děje, podmíněné chování..

Krize

- Období, předcházející významné změně ve stavu
- Kontext psychologický, sociální, ekologický
- Vliv komunity na průběh krize

Nejčastější chování vedoucí k ACE

- Fyzické týrání
- Zneužívání drog a alkoholu
- Rozvod, rozchod rodičů
- Sexuální zneužívání
- Duševní porucha v rodině
- Emocionální zanedbávání
- DN
- Emocionální týrání
- Fyzické zanedbávání
- VTOS

Chování v krizi

- 1. snaha zvládnout krizi sám
- Spánek (zaspat to)
- Přitulení
- Potřeba vypovídat se, vyplakat se, vykřičet se
- Vychloubání, viditelné lhaní, překrucování reality
- Intenzivní potřeba uzavřít se okolí
- Vybití energie (adrenalin)
- Modlitba
- Příklon k fantazii
- Opití se, jiný exces

Vliv ACE na průběh života

- ACE
- sociální, emocionální, kognitivní poruchy
- zdraví ohrožující chování
- onemocnění, postižení, sociální problémy
- **PŘEDČASNÁ SMRT**

Sebepojetí

- Náhled na své chování
  - Aspirace
  - Sebepotvrzení
  - Sebereflexe
-
- Dítě – hra
  - Dospělý – partner
  - Rodič - dítě

Rodina

- mikrosystém
- mezo-systém (příbuzenstvo, sousedé, vesnice),
ekosystém – škola, MŠ, zaměstnání,
- makro-systém – neosobní, celospolečenské
vazby (mýty, předsudky, pověry)
- Rodina a subsystémy – generační příslušnost,
mocenská hierarchie, pohlaví

Neočekávané změny v rodině

- Nové role v rodině (angažovanost otců) – problémy v zažité dělbě práce (dramaticky rychlé individuální zvraty)
- Náhlé bohatství, náhlá chudoba
- Závazky a povinnosti vůči dětem (výrazně se snižuje jejich vnímání)

Rizikový rodič

- Nízký společenský status
- 1. Rok života matka pracuje nebo se baví
- Moc lidí, malý prostor
- Kriminalita
- Disharmonie
- Psychika
- Samoživitelství
- Změna vztahů
- Chybné kontakty s vrstevníky
- Genetika

Cesta k ACE

- Nadávky od rodičů a blízkých
- Hrubé zacházení, strkání fackování házení předmětů, viditelné stopy po úderu, úraz
- Hlazení sexuálním způsobem, sexuální doteky, vaginální styk
- Pocit zbytečnosti, vyčítání, že s nemělo dítě narodit
- Častý hlad, špína, bez ochrany rodičů, nebezpečí z alkoholu, drog, nemoc bez ošetření

Cesta k ACE

- Rozchod, rozvod rodičů
- DN – hrubé zacházení s matkou, ohrožování zbraní
- Život s alkoholikem, drogově závislým
- Deprese, duševní onemocnění, sebevražda
- Uvěznění blízkých

Rizikovost dítěte

- Události měnící život
- Tlak událostí, prostředí
- Interpersonální procesy

Normalita = přizpůsobení

- Statistická norma
- Sociokulturní norma
- Skupinová norma
- Mediální norma

- Faktor času vývoje, úrovně poznání

Oběť - victima

- Viktimizovat – dělat z někoho oběť (komplex veškerého poškození)
- Primární viktimizace – bezprostřední důsledek útoku (fyzické i psychické)
- Sekundární viktimizace – oběť je druhotně poškozována (zpravidla těmi, kteří mají pomáhat).
- Terciální – změna osobnosti v důsledku zkušeností – neschopnost situaci zvládnout
- Reviktimizace – role permanentní oběti – zafixování citění a reagování oběti – submisivní, pasivní přijetí útoku – **nejhorší důsledek viktimizace**
- Zranitelnost – osobní nezpůsobilost odolávat stresu, ztrátám a překonávat je.
- Zranitelnost jev společenský, méně individuální a více situační – účinná pomoc (děti, ženy, staří a nemocní či jinak handicapovaní).

Vyrovnání se s útokem

- Chrání proti ochromení
- Život se rozpojí – chová se věcně (po události to nechápe)
- Depersonalizace – dojem, že stojí mimo sebe
- Derealizace – je jako ve zlém snu
- Amnézie, časová distorze

Výchova

- Výchova je organizování ne moralizování
- Výchova má limity
- Různé tresty za stejnou chybu u různých dětí
- Výchovná nejistota
- Profesionalita – nedat nic „sežrat“
- Pevné mantinely x volnost
- Účinný trest – odepření odměny
- Nepřenášet role

Chyby ve výchově

- Mnoho možností
- Mnoho chvály
- Mnoho aktivit
- Silná kritika
- Hrozby a výhrůžky
- Vysoké nároky
- Vliv televize, zábavy
- Slabá ochrana dítěte
- **MÁLO OTÁZEK ZE STRANY RODIČŮ K DÍTĚTI**

Komunikace

- Komunikace a stres
- Co stresuje
- Jak sděluje – Jsem ráda, jak to držíš ten příbor
- Zdvořilost
- Vnímat člověka

Reakce chování na útok

- Vybuzení - Podrážděnost, nespavost, úlekové reakce, problémy se soustředěním (organismus se bojí dalšího útoku, člověk „nedokáže vypnout“)
- Projev disociace a vybuzení – zabraňuje návratu bolestivých vzpomínek (citové zmrtnění, vyhýbání se lidem atd.)
- Přináší dočasnou úlevu, později zásadní sociální, ekonomické potíže
- PŘEDPOVÍDÁ ROZVOJ POSTTRAUMATICKÉ STRESOVÉ PORUCHY

znovuprožívání

- Flashback – záblesk minulosti (pro psychoterapeuty je hlavním posláním zvládnout tyto záblesky)
- Fyzické napětí – bolest fyzická i sociální
- Tlumení napětí a bolesti
- Snížená a zvýšená citlivost fyzické či sociální bolesti

Změny v chování

- Nedokáže adekvátně reagovat na realitu (sebehodnocení x hodnocení v rodině).
- Neschopnost nést následky za své chování.
- Účelové chování dětí, nepochopení morálních hodnot.
- Nechápe zpětnou vazbu.
- Úzkostnost, strach ze selhání – uvolnění návyk. látkami, brzká sex. zkušenost.

Sledované změny...

- Obtíže – adaptace, učení, samostatnost
- Chování – instituce, biologické procesy, jedinec má důvod
- Samoregulace
- Sebekontrola

- Etická otázka: vidím tzv. pod pokličku??

Strategie zvládnutí

- Houževnatost – snadno se nevzdá vytčeného cíle „když budu chtít tak uteču“ **neschopnost vyvodit poučení ze zkušenosti**
- Snaží se překonat životní těžkosti „no a co, tak fotr bije matku“ **transgenerační učení sociální patologie v rodině**
- Snaha o identifikaci s problémem – mám v rukou svůj osud „já se o sebe postarám, Vám do toho nic není“ **riskantní a impulzivní řešení situace**
- Adaptabilita na stres – snaha o soudržnost rodiny (co všechno ještě rodina vydrží) „když budu doma tak si fotr nedovolí mámu zbít“ **uvolnění získávají sexuálními aktivitami, návykovými látkami, snahou rychle si vytvořit citový vztah**

Definice sy. CAN

- Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte **je soubor** nepříznivých příznaků (sy.CAN):
- jsou výsledkem úmyslného ubližování dítěti,
- jedná se o jakékoliv nenáhodné, preventabilní, **vědomé jednání rodiče**, vychovatele a nebo jiné osoby vůči dítěti,
- **poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, může způsobit i smrt.**

Nedovolené manipulace s dítětem

- Manipulace s dítětem je situace, kdy je pro výsledek vlastního prospěchu zkreslována pravdivá skutečnost.
- Manipulátorem může být společnost, rodič, širší rodina, organizace, instituce, vrstevnický kolektiv, apod.

Nedovolené maniulace

- Např.
  - popouzení proti druhému rodiči,
  - zakazování kontaktu s některým s rodičů či prarodičů,
  - navádění k chybnému chování s druhým člověkem,
  - využívání některých informací k diskreditaci člověka před dítětem,
  - nabídka obrazu dítěte pro komerční účely,

Nedovolené manipulace

- nucení dítěte do nepřiměřených volnoaktivit,
- pochybné využívání právních norem při SPOD,
- úmyslné neposkytování informací důležitých pro rozvoj potřeb dítěte,
- nezákonné postupy při předávání dítěte do NRP.

Rozvod

- Velmi dlouhé období cca 1 – 3 roky
- V této době je dítě nejvíce ohroženo spory rodičů. Pokud se nezměnily poměry (majetek, dítě), vyrovnává se se ztrátou partnera – prožívá samotu (klienti jí definují jako „nesnesitelnou“)
- Oba partneři se potýkají s psychickými a ekonomickými problémy (obdobný proces jako vyrovnání se se smrtí, ale partner „žije“)
- Pocit viny za rozvod rodičů
- Konflikt loajality k rodičům
- Dítě si neuvědomuje o co rozvodem rodičů přichází
- Absence jednoho pohlaví ve výchově je absence podnětů k dotvoření identity dítěte
- Omezený kontakt s dítětem – snaha dítě zabavit – rodič je na stejné výchovné úrovni jako jiný příbuzný, přicházející na návštěvu
- Informování dítěte o rozvodu – realizace dohody, kontakt funguje – rodiče přestali být jen partnery
- Dítě jako nástroj pomsty – popouzení proti druhému rodiči, vyhrožování dítěte, vydírání, tresty – dítě má z druhého rodiče strach, styk s rodičem vyústí v somatické obtíže dítěte
- Dítě jako poslední naděje – dítě je záminka ke kontaktu s druhým rodičem
- Dítě jako prostředník – rodiče spolu nekomunikují jen prostřednictvím vzkazů po dítěti
- Dítě jako náhradní partner – emoční – dítě nahrazuje partnera, někdy i sexuálně
- Dítě je zanedbáváno – rodiče jsou pohlceni vlastním problémy

Základní dělení sy. CAN

- Fyzické týrání
- Psychické týrání a šikanování
- Sexuální týrání a zneužívání
- Zanedbávání péče
- Další rizika vedoucí k sy. CAN

zanedbávání

- vede k poškozování v důsledku nedostatečného uspokojování potřeb dítěte, jehož příčinou je omezení standardní interakce mezi rodičem a dítětem
- nedostatek něčeho – strádání - deprivace
- tělesné (úrazy, funkční postižení, smrt z nedbalosti, strava)
- duševní (duševní, duchovní a emocionální ne-péče)
- sociální (psychické týrání, ponižování, vydírání, nezáměr, izolace)
- všeobecné (dítě bez potřebného dozoru, netečnost k tomu co dělá mimo školu- záškoláctví, drogy, sex. zneužívání, prostituce, toulky atd.)
- deprivace
- výsledek životní situace, kdy nejsou uspokojovány základní psychické potřeby dítěte v náležité míře a po určitou, dosti dlouhou dobu (Langmeier, Matejček).
- ohrožuje psychické zdraví a další jeho duševní vývoj
- Subdeprivace – nižší intenzita zanedbávání vede zřejmě k růstu agresivity, šikany, delikvence, toxikomanie, poruch sociálního chování atd.
- Zanedbávající rodiče
- nemají pro rodičovskou roli dostatečné kompetence – nemohou, nejsou schopni pečovat (nižší rozumové schopnosti- mentálně retardovaní, somaticky, psychicky nemocní, poruchy osobnosti, abúzus alkoholu, drog, citová deprivace v dětství atd., sociokulturně nízká úroveň)
- nemají k rodičovství dostatečnou motivaci (zaujati sami sebou – mladí nezralí, žijící v hmotné bídě, workoholici, profesní kariéra, společenský status úplné rodiny atd.),

Sy. CAN a domácí násilí

- 3 formy domácího násilí:
  - sy. CAN
  - děti v roli svědků násilí mezi partnery či rodiči
  - agresivní chování dětí vůči členům rodiny.

Fyzické a sexuální týrání

- Faktory podmiňující výskyt CAN na straně dítěte:
- postižení (mentální, fyzické, smyslové), LMD (ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou, může vyústit v poruchu chování, ADD – deficit pozornosti),
- pohlaví dítěte,
- nechtěné dítě,
- zvláštní vlastnosti dítěte, pro které je snadným objektem ubližování

Jak pomoci?

- Věcné informace – přímá neznalost
- Rady – odborný náhled (vědecky ověřený v konkrétní profesi)
- Učení – nácvik KBT
- Psychologický náhled – definovat problém stanovit možnosti řešení z nadhledu – nejčastěji užívaný model v psychoterapii
- Přímá akce – úkon za konkrétní osobu (telefonát, vyplnění žádosti atd.)
- Změna systému - změny, které přinesly obtíže – organizace povinností, reorganizace bytu, změna bydlení, výměna školy atd.

Co teď a co potom...

- Potřeby – fyziologické, bezpečí, společenské, uznání, seberealizace
- Plánování společně s dítětem a jeho prostředím (co chce)
- Co je důležité pro dítě a co pro jeho rodinu
- Co nejvíc trápí dítě a co jeho rodinu

- **TEĎ – KOHO PŘIZVEME – CO NÁS POSÍLÍ – CO KDO UDĚLÁ a DO KDY**

Prevence

- Primární prevence = informování veřejnosti o syndromu
- Sekundární prevence = včasná diagnostika syndromu, spolupráce odborníků, dispenzarizace ohroženého dítěte
- Terciární prevence = resocializace zraněného dítěte, včetně NRP

Včasná detekce

- Prevence
- Informace
- Zkušenosti
- Profesionalita
- Kontakty
- Psychická podpora

- Děkuji za pozornost

Lenka Průšová